

Лекція: Філософське розуміння світу.

План.

1. Філософське розуміння буття .
2. Світ як сукупна реальність
3. Матерія як об'єктивна реальність. Філософське і природничо-наукове розуміння матерії.
4. Рух як загальний спосіб існування світу. Основні форми руху матерії.
5. Простір і час як форми існування матерії.

Більшістю філософів проблема буття вважається основоположною при розгляді філософських проблем. Щоб зрозуміти її смисл і значення, потрібно з'ясувати, яку роль вона відіграє в житті суспільства і людини.

У своєму повсякденному житті люди переконуються в тому, що світ є, що при всіх своїх змінах він все ж зберігається як щось відносно ціле і стає. Проте проблема буття все ж виникає. Вона перш за все зумовлюється загрозою існування людства з боку явищ і процесів, які виникли й зростають у наш час. Тому людству слід глибше розібратись у тому, що таке буття, які основні форми його прояву.

Якщо ми знаємо, що світ існує «тут», то можна зробити висновок, що він існує й «там», оскільки важко уявити собі останній горизонт, за яким вже нічого немає. Світ існує всюди. Так само, виходячи з того, що світ існує «тепер», можемо зробити висновок, що він існував і «колись», і буде існувати й «у майбутньому». Проте були і є філософи, які вважають, що світ у просторі і часі має свій початок і кінець. Ця точка зору обґрунтовувалась посиленням на те, що в світі співіснують кінечні в просторі й невічні в часі предмети, явища і люди. Це й спричинило виникнення проблеми буття. Якщо твердження про існування світу «тут» і «тепер» очевидне, то не так просто довести його нескінченність у просторі і вічність у часі. Навпаки, наше плинне життя швидше підводить нас до думки про минулий характер світу, про його межі в просторі й часі. Її (думки) науково-філософське дослідження приводить нас до висновку, що світ в цілому нескінченний і існує вічно, а окремі предмети кінечні й невічні. В цьому й полягає суперечлива єдність між природою як цілим (безконечним) і кінечними (минушими) предметами.

Було зафіксовано, що світ у його існуванні неоднорідний, що його буття невіддільне від буття окремих предметів і явищ. Та проблема виникає ще й тому, що люди, діючи в реальному світі, пов'язують завдяки своїй діяльності минуле з неминущим і тому мають розкрити для себе ці відношення єдності й різноманітності, оскільки їм доводиться постійно «вмонтовувати» у вічний об'єктивний світ свої новостворені системи, предмети тощо.

В повсякденному житті людина шукає свої зв'язки з природою та іншими людьми. Їй стала знайомою відмінність між матеріальним і духовним, природою й суспільством. Та важливо було знайти ще й спільне між цими цілісностями. Вивчаючи ці проблеми, філософи дійшли висновку, що матеріальні

обекти й духовні явища, природа й суспільство мають спільним те, що вони «Є», існують в межах єдиного світу, хоча й мають відмінності. І все ж єдність світу не в цьому. Як писав Ф. Енгельс, вона « полягає не в його бутті, хоч буття є передумовою його єдності, бо спочатку світ повинен *існувати*, перш ніж він може бути *єдиним*... Дійсна єдність світу полягає в його матеріальності, а ця остання доводиться ... довгим і важким розвитком філософії та природознавства». Це твердження приводить до висновку, що предмети, суспільство, ідеї існують реально, але форми їх існування різні. Особливо слід відрізнити матеріальне і духовне існування. Всі ці утворення становлять цілісність безконечного й вічного світу.

В повсякденному житті людина має рахуватися з наявністю цієї сукупності буття, з відмінністю між об'єктивно-реальним, матеріальним і духовним (суб'єктивно-реальним). Коли виникає необхідність у перетворенні дійсності, треба добре знати, яка її основа, які об'єктивні можливості її перетворення й тенденції розвитку.

II. СВІТ ЯК СУКУПНА РЕАЛЬНІСТЬ.

Проблема розуміння світу, його сутності й розвитку завжди була в центрі уваги науки, філософії та релігії.

Що ж таке світ? У широкому розумінні – це вся нескінченна й невичерпна дійсність (відома й ще невідома нам) у всій різноманітності речей і явищ, систем і процесів з усіма своїми зв'язками й відношеннями. Інакше кажучи, світ – це цілісна сукупність усього існуючого (того, що має бути).

Давньогрецькі філософи розуміли світ як космос («прикраса», «вбрання», «лад», «порядок», «устрій» і нарешті «світ», «всесвіт»).

В понятті «космос» виділялися такі ознаки світу, як його системність, структурність, закономірність. У реально існуючому світі є й природна впорядкованість, закономірність, необхідність і така ж природна хаотичність, випадковість. Таким чином поняття «космос» акцентує увагу на таких ознаках світу як системність, організованість, закономірність, а поняття «Всесвіт» на охопленні всього реально існуючого, тобто «на весь світ». Обидва ці поняття відносяться насамперед до «великого», позаземного світу, а наш безпосередній близький, земний світ розглядається як частка безмежного Всесвіту.

В науці є таке поняття як «наш Всесвіт». Воно має конкретно-науковий, астрономо-космологічний зміст. Матеріальна система, яка позначається цим терміном називається ще Метагалактикою. Це весь відомий нам сьогодні, доступний для спостереження сучасними засобами космос, який складається з мільярдів зоряних систем.

Метагалактика має скінчені розміри – в межах 10 тисяч світлових років і

перебуває в процесі розширення. Вона не завжди існувала, а виникла 10 – 20 років тому внаслідок так званого космічного вибуху. З якого стану матерії виник наш Всесвіт? Чому відбувся цей величезний якісний стрибок – народження нашого Всесвіту? Чи є щось, і якщо так, то що саме поза межами Метагалактики? Все це проблеми, які остаточно ще не вирішені сучасною наукою, хоч і існують з цього приводу різні гіпотези.

Підходячи з науково-філософської точки зору, можна сказати, що нашою Метагалактикою не вичерпується «світ в цілому» (беремо в лапки, бо світ в цілому ніколи нам не даний, це проблематичне поняття); він вічний, нескінченний, якісно різноманітний, в ньому відбуваються перетворення – в тому числі й глибокі, корінні, як той самий космічний вибух, який поклав початок нашому Всесвіту. Можливо, існують і інші всесвіти із зовсім іншими, ніж відомі нам, просторово-часовими та іншими характеристиками, де немає звичних для нас зірок, планет, туманностей і таке інше.

Систематизована сукупність наукових уявлень про будову Всесвіту, процеси, які в ньому відбуваються, основні його закономірності становлять *наукову картину світу*. Це не просто сума різноманітних знань, а цілісна понятійна модель, яка виражає наукове світорозуміння, що склалося на даний момент пізнання.

III. Філософське та природничо-наукове розуміння матерії.

Головне в предметі філософії є рішення ОПФ.
Що нас оточує? Різноманітні тіла: атом – космічні тіла; живі організми: від найпростіших до самих складних від видимих до невидимих. Різні властивості притаманні цим тілам.

А чи немає у них єдиної основи, подібних ознак? Як би не відрізнялись предмети природи і явища якими б не були їх різноманітні властивості – всі вони матеріальні, існують незалежно від свідомості.

Загальна властивість всіх предметів і явищ- бути об'єктивною реальністю існувати поза нашою свідомістю і відобразитися нею- виражає філософське поняття матерії.

Матерія вічна і первинна, вона ніким не створювана і незнищувана. Вона внутрішня причина всього існуючого, безкінечна і вічна. Всі речі, процеси, тіла лише прояви, форми матерії, яка постійно рухається. Зникнення однієї речі кладе початок іншій. Конкретні речі змінюються, перетворюються в інші, але матерія при цьому не зникає.

Поняття матерії і природничо-наукова картина світу.

Філософське поняття матерія слід відрізнити від природничо-наукової картини світу, від тих поглядів на будову, стан і властивості конкретних видів матерії, які виробляються в процесі розвитку природознавства.

Хто і для чого змішує філософське уявлення про матерію з її природничо-науковими уявленнями?

Світ по природі своїй матеріальний. Все існуюче являє собою різновиди і форми матерії.

Рух як спосіб існування матерії.

Формування поняття « матерія» завжди супроводжувалося усвідомленням проблеми визначення загальних способів і форм існування світу. Людина усвідомлювала, що в світі все постійно змінюється, перетворюється.

Рух галактик, зірок, планет. Всесвіт перебуває у безперервному русі до все нових станів свого існування.

Уостійному русі перебуває все живе: їсть, росту, розмножується, видозмінюється, гине.

Властивість світу бути у постійних змінах визначається поняттям «РУХ».

Наші органи чуття не здатні спостерігати безперервність змін, а часто можуть навіть не помічати важливі для людини зміни там, де вони є. Тому знання про безперервність змін не можна визнати наслідком чуттєвого спостереження. Накопичуючи досвід пізнання, людина додала до своїх чуттєвих уявлень абстрактне поняття «рух», яке дає змогу усвідомлювати, передбачати, обчислювати наявність безперервність змін навіть там, де вони чуттєво не спостерігаються або ще навіть не відбулися. Отже, **рух – це поняття про існування безперервних змін.** Цим поняттям охоплюються будь-які зміни, починаючи від простої зміни місця розташування і закінчуючи мисленням.

Отже, всі зміни, які відбуваються у Всесвіті, у природі, в суспільстві, у мисленні тощо, постають як рух. Не потрібно

вважати рух якимось однорідним процесом, однотипною зміною.

Можливі різні типи та форми руху. Рух може бути прогресивним, регресивним і просто рух де немає ні першого ні другого.

Спокій- це такий рух, коли в тій чи іншій системи відліку він не состерігається.

Розвиток – це впорядкований рух.

Простір і час всезагальні форми існування матерії.

Придивившись до оточуючих предметів побачимо, що кожен з них знаходиться не тільки в русі, а йому притаманні протяжність, розміри.

Одні великі, інші маленькі. Якими б вони не були кожен з них має довжину, висоту, ширину, займає певне місце, їм притаманний обсяг.

Предметам природи притаманні не тільки протяжність, вони певним чином розміщені по відношенню один до одного: далше, ближче, вище, нижче, правіше, лівіше.

Простір – філософське поняття в якому відображається всезагальна властивість матеріальних предметів володіти,потяжністю (довжиною, висотою, шириною) обсягом, займати певне місце і особливим чином розміщуватися серед інших предметів світу.

Будь-якому предмету притаманна тривалість існування – має початок і кінець. В розвитку кожного з них виділяються певні стадії, стани.

Одні предмети тільки виникають, інші утверджуються, розвиваються, а треті руйнуються.

Час- це поняття в якому відображається всезагальна властивість матеріальних процесів протікати один за одним в певній послідовності, володіти тривалістю і розвиватись по етапах, стадіях.

Ісак Ньютон (1643 – 1724)

«Простір- велике вмістилище в якому певним чином розміщені речі». Ці речі ніякого відношення до простору не мають.

Ньютон вважав, що просторові властивості всіх тіл Всесвіту однакові і повністю вичерпуються геометрією Евкліда.

Властивості: об'єктивність.

Специфічною особливістю простору і часу є його тривимірність (довжина,ви-

сота, ширина).

Час має тільки один вимір. Тому всі тіла розвиваються в часі в одному напрямку: від минулого до майбутнього.

Час незворотній- рухається тільки вперед. Повернутись в минуле неможливо.

Природничо-наукові уявлення.

Від філософських понять простору і часу слід відрізнити природничо-наукові уявлення про просторово-часові властивості конкретних матеріальних об'єктів. В ході розвитку науки ці уявлення розвиваються, уточнюються, відкриваються нові властивості П і Ч. Більш чітко встановлюються залежність цих властивостей від матеріальної природи тіл.

Класична механіка відривала простір і час від матерії, вважала їх однорідними і незмінними.

Лобачевський (1792- 1856) довів, що властивості простору в різних частинах всесвіту неоднакові, що вони залежать від природи фізичних тіл, від матеріальних процесів, які в цих тілах відбуваються.

Сучасною природничо-науковою теорією П і Ч є теорія відносності Ейншт. (1879 – 1955). Ця теорія розкриває органічний зв'язок простору і часу, матерії. СТВ – встановила залежність П і Ч (просторово-часових властивостей тіл від швидкості їх руху) – швидкість збільшується, довжина зменшується, час уповільнюється. Ця теорія підтверджена експериментально.(Мезон)- виникає в результаті розпаду атомного ядра.